

Hekimoğlu İsmail'in *Minyeli Abdullah* Romanında Dava Adamı Tipi

Samet HEKİMOĞLU¹

Öz: Hekimoğlu İsmail'in kaleme aldığı *Minyeli Abdullah* romanının ana konusu, toplumsal ve siyasî alanda İslamî yaşantının etkinliğine dair kurgulanan Minyeli Abdullah adlı karakterin İslam davası adına yapmış olduğu faaliyetlerdir. Romanda bir dava adamı tipi olarak anlatılan Minyeli Abdullah, söylem ve eylemleri ile İslamcı tipe örneklik teşkil etmektedir. Mekân olarak Mısır'da geçen romanda Mısır, toplumsal ve yönetsel olarak olumsuz şekilde tasvir edilir ve bu olumsuzluklara İslamî bir hayat tarzı önerilir. Minyeli Abdullah çoğu kez İslam inancının temel konularını çeşitli yerlerde farklı kişilere anlatarak onlara İslamî şuur aşılamaya çalışan bir kişilik olarak anlatılır. Eserde ortaya konulan dava, İslam davasıdır ve bu davada etkin rol oynayan Minyeli Abdullah ise bir dava adamıdır.

Anahtar Sözcükler: Hekimoğlu İsmail, Minyeli Abdullah, İslam, Dava.

The Man of Case Type in Hekimoğlu İsmail's Novel *Minyeli Abdullah*

Abstract: The main subject of the novel *Minyeli Abdullah*, written by Hekimoğlu İsmail, is the activities of the character Minyeli Abdullah, who is fictionalized regarding the effectiveness of Islamic life in the social and political arena, on behalf of the cause of Islam. Minyeli Abdullah, who is described as a man of cause in the novel, exemplifies the Islamist type with his discourse and actions. In the novel, which takes place in Egypt, Egypt is depicted negatively in terms of society and administration, and an Islamic lifestyle is suggested to counter these negativities. Minyeli Abdullah is often described as a person who tries to instill Islamic consciousness in different people by explaining the basic issues of Islamic belief in various places. The cause presented in the work is the cause of Islam, and Minyeli Abdullah, who plays an active role in this cause, is a man of cause.

Keywords: Hekimoğlu İsmail, Minyeli Abdullah, İslam, Cause.

1. Kavramsal Çerçeve

Osmanlı'nın son dönemlerinde devleti yıkılmaktan kurtarmak amacıyla birçok düşünce akımı ortaya çıkmıştır. Bu akımlar arasında bulunan İslamcılık akımı, önemli bir yere sahiptir. 19. ve 20. yüzyılda etkin olarak başlayan İslamcılık akımının amacı; akılcı metotlar kullanarak İslam dinini hayata hâkim kılmak, İslam dünyasını Batı sömürsünden, kötü yöneticilerden, esaretten, taklit ve hurafelerden kurtararak medenileştirmek, Müslümanları birleştirmek ve kalkındırmak için aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın, siyasî, fikrî ve ilmî çalışmalar yapmak ve bu yönde teklif ve çözümler sunmaktır. (Kara, 2011, s. 17).

İmparatorluğun sonlarında etkin bir akım olarak faaliyet gösteren İslamcılığın, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte etkisi azalır ve sosyal, siyasal, sanatsal alanlarda etkin bir rol oynayamaz. Cumhuriyet dönemiyle birlikte duraklamaya giren İslamî düşüncenin yeniden filizlenmeye başlaması için 1950'leri beklemesi gerekecektir (Saritaş, 2024, s. 133). Cumhuriyet değerlerinin Batı kültür ve uygarlığına yönelmesi, ulus-devlet stratejisinin yürütülmesi, saltanatın kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, laik düzenden yana olunması gibi nedenler, Türkiye'de İslamî bir edebiyatın gelişmemesinin siyasal nedenleri olarak görülebilir (Demir, 2022, s. 966).

İslamcı söylemin etkin olmaya başladığı roman türü, 1970'li yıllardan itibaren Hekimoğlu İsmail, Şule Yüksel Şenler ve Ahmed Günbay Yıldız gibi kimi isimler tarafından sanatsal bir faaliyet olmaktan ziyade kitlelere İslam'ı anlatmak adına bir araç olarak görülmeye başlanır (Şentürk, 2023, s. 61). İslam'ın temel bir unsur olarak kullanıldığı bu romanlara hidayet romanları ismi verilir. Hidayet romanlarının temel özelliği, İslam'ın, modern çağın ahlâki dejenerasyonuna karşı tek çözüm olarak sunulduğu mesaj yüklü anlatılar olmalarıdır. Bu romanların olay örgüsü, İslâmî karakterlerle Batıcı modern karakterlerin mücadelesi üzerine kuruludur (Çayır, 2015, s. 9).

İslamî edebiyat yazarlarından biri olarak Hekimoğlu İsmail, hidayet romanlarına dair ilk örneği *Minyeli Abdullah* adlı eseriyle 1967 yılında vermiştir. Hekimoğlu İsmail bu romanda İslamî yaşantıyı modern yaşamın karşısında bir alternatif olarak kitlelere ulaştırmayı amaçlarken İslam'a dair düşüncelerini de roman kahramanı Abdullah'ın özelinde okuyucularına aktarmaktadır (Şentürk, 2023, s. 62). *Minyeli Abdullah* romanının girişinde romanla ilgili olarak bazı bilgilere yer verilir. Romanın 1967'de Sabah gazetesinde tefrika edildiği ve daha sonra Mihrap Yayınlarından kitap olarak 1969'da yayımlandığı ifade edilir. Roman, 1986 yılına kadar sorunsuz bir şekilde basılmaya devam etse de bu tarihte yazar ve yayınevi hakkında Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından dava açılarak yargılama gerçekleştirilir (İsmail, 2023, s. 7). Bu tanıtımın devamında kitaba önsöz olarak konulan kısımda Hekimoğlu İsmail'in "Aslında kitabın asıl adı Ankaralı Abdullah'tır. Kitabın Mısır yerine Ankara'da geçtiğini söyleseydim ve Ömer Okçu ismini kullansaydım, en az on yıl hapis yatacaktım" sözlerine yer verilir (s.13). *Minyeli Abdullah* romanı, "Nil Boyunca, Ebediyete Eşik, Kurban, Derman Olan Dertler, Buharlaştan Su, Pişen Yemek, Fani Hayat, Bâki Hayat, Fecr-i Kâzip, Üniversite, Bir Davet, Hırsız, Kurban mı?, Manada Abdullah, Şehid, Misafir, Yolcu, Kurt Çoban Olursa, Altın Dövdükçe Kıymetlenir, Görünen Köy, Batan Güneş, Abide, Düşen Maskeler ve..." olarak toplam 22 bölümden oluşur. Her bir bölümde İslam dinine ait çeşitli unsurlar ve İslamcı söylemler yer alır.

Minyeli Abdullah romanının yazarı Hekimoğlu İsmail, Mehmet Nuri Yardım'a verdiği bir röportajda bu eserini "Yirminci asır Müslümanının çilesini dile getiren bir roman" olarak tanımlar. Ancak bu esere roman denmesine edebiyatçıların kızacağını söyleyen yazar, bu sebepten ifadelerine "Dertlerimizi dile getiren eser" tanımını da ekler. Yazar, halkın Müslüman olduğunu ve her Müslümanın az çok *Minyeli Abdullah* romanında hayatından bir parça bulduğunu veya Minyeli'nin hayatının herkesin sevebileceği bir hayat tarzı olduğu için alaka gördüğünü söyler (Yardım, 2013, s. 187). Ahmet Sait Akçay hidayet romanlarının başlatıcısı olarak gördüğü Hekimoğlu İsmail'in *Minyeli Abdullah* romanı ile ilgili şu ifadelerine yer verir:

Ben roman yazmadım. Derdimi yazdım. Ağlayarak yazmayan okuyucuyu ağlatamaz. Yüreği yanmayan başkasının yüreğini yakamaz. Sırça köşklere ayak ayak üstüne atarak roman yazılmaz. Bir işe talip olan insan yanacak, kavrulacak ki tesir bıraksın. Dinim, imanım, milletim vatanım diye feryat edecek. Eğer bu aşk ve şevkle bir kitap yazılmışsa okunur. Bugün niye kıymetli kitap yazamıyorum? Çünkü rahatım iyi. Evim, arabam, işim ve param var. Ben roman yazamam artık. 'Geldim, gittim, yedim içtim' diye yazılan kitapların hiçbiri tutuldu mu? Hayır. Ben Minyeli'yi yazdığım zaman

Nurcular 'Sen deli misin?' diye soruyorlardı. Ne oldu? Minyeli yürüdü gitti. Çünkü ben ağlıyordum Minyeli'yi okuyan ağlıyor. Ben hâlâ ağlıyorum (Akçay, 2012, s. 22).

Hekimoğlu İsmail'in kaleme aldığı *Minyeli Abdullah* romanındaki roman kahramanı Abdullah, Batılılaşan Mısır'ın bir kenti olan Minye'de yaşar. Dönem, Kral Faruk'un İslamî faaliyetleri sıkıca kontrol ettiği ve bastırdığı bir dönemdir. Roman akışı içerisinde Abdullah, İslamî faaliyetlerinden dolayı hapse atılır ve işkence görür. Romanın olay örgüsü Abdullah'ın mücadelesi temelinde kurgulanır. Romanda yazar, Abdullah aracılığıyla sosyalizm ve Batılılaşma üzerine fikirlerini sunar ve cihat, İslam ekonomisi, İslamî düzen gibi kavramlar aracılığıyla çözümler ortaya koyar. Abdullah'ı birçok Müslüman ülke ve bölgeye seyahate çıkarır, her birinde İslamî dünya görüşü ışığında değerlendirmeler yaptırır. İslamî prensipler ve cihat etme yolları, Kur'an'dan ve Said Nursi'den yapılan uzun alıntılarla sunulur. Roman, yirminci yüzyılda Müslümanların başına neler geldi? Ve Müslümanlar olaylara nasıl tepki vermelidir? Sorularına cevap olarak geliştirilen İslamî mesajlarla yüklü bir anlatıdır (Çayır, 2015, ss. 35-36).

Romanın merkezinde yer alan Minyeli Abdullah roman boyunca bir dava adamı olarak faaliyet gösterir. Dava kelimesi, Arapça bir kelime olup doğruluğuna inanıp gerçekleşmesine uğraşan görüş, ülkü, ideal manalarına gelmektedir (Ayverdi, 2008, s. 647). Dava adamı ise bir ülkü uğrunda sürekli çalışan kimse anlamında kullanılmaktadır (Parlatır vd., 1988, s. 531). Bu anlamlara bakarak romana ismini veren Minyeli Abdullah'ın İslam davası için çalışan ve hayatının merkezine İslam'ı alan bir kişi olduğu söylenebilir.

Roman dünyasının dışında kalan dış dünyada mevcut bir kavram ya da bir insan türünü temsil eden roman kişisine tip denilmektedir. Boynukara, Lukacs'tan yaptığı alıntıda tipi tip yapan şeyin onun ortalama niteliği olmadığını, tipte insani ve toplumsal açıdan tüm temel belirleyicilerin en yüksek gelişim düzeyinde bulunduğunu, insanların ve devirlerin zirvelerini ve sınırlarını somutlaştıran çizgileri sonuna kadar temsil ettiğini ifade eder (Boynukara, 2002, s. 205). Tip, temsil özelliği olan kişilerdir (Yılmaz, 1996, s. 70). Mehmet Kaplan, tip ile şahsiyeti karşılaştırdığı yazısında, şahsiyetin yegâne olduğunu, tipin muayyen bir devirde toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ettiğini ifade eder (Kaplan, 2001, s. 5). Türk romanında tipleri inceleyen İsmail Parlatır tiplerle ilgili şu açıklamayı yapar:

Romanlarda söz konusu olan "tip", temelde ortak kavram olan "temsilcilik" görevini üstlenmiş olmaktadır. Romanın dört asil unsuru (yer, zaman, şahıs kadrosu ve olaylar zinciri) arasında yer alan şahıs kadrosu içinde ön plana çıkan "tip", bir düşüncüyü, bir ideolojiyi, bir sosyal sorunu veya toplumun bir ortak değerini, vaka kuruluşu bünyesinde temsil ederek, okuyucuya daha çarpıcı bir biçimde sunmakla görevlidir veya yükümlüdür. Bu görünümüyle veya sunumuyla o, aynı zamanda bir "örneklik" de ediyor, diyebiliriz (Parlatır, 2019, s. 6).

Bu manada Minyeli Abdullah, İslamî şuurda olan, hayatının temeline İslam'ı koyan ve her hareketinde İslamî anlayışla hareket eden, aksiyoner ve faal bir dava adamı tipine örnek oluşturur.

İslamcı bir bakış açısı ile kaleme alınan *Minyeli Abdullah* romanında bir dava adamı tipini temsil eden Minyeli Abdullah isimli kişinin İslamî bir şuura sahip olduğu ve bu şuuru topluma mâl etmeye çalıştığı anlatılır. Bu makalede Minyeli Abdullah'ın İslam davasını benimseyen bir dava adamı tipi olarak nasıl ele alındığına dair tespitler ortaya konulmaktadır. Minyeli'nin yetiştiği çevrenin sosyal ve siyasal yönleri ortaya konularak sorunlara İslamî çözümlerin nasıl sunulduğu ifade edilmektedir.

2. Romanda Tasvir Edilen Sosyal ve Siyasî Muhit

Minyeli Abdullah romanında olayların geçtiği mekân Mısır'dır. Mekânın olayların geçtiği tarihsel zamanı ve kişilerin sosyal durumunu belirlemek işlevi taşıması yönünden önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır (Elçi, 2003, s. 13). Mekân, roman kişileri üzerinde fiziksel, toplumsal ve psikolojik olarak oldukça etkilidir (Şengül, 2010, s. 531). Romanda tasvir edilen mekân sayesinde olayların cereyan ettiği çevre tanınır, roman kişileri bu tasvire göre şekillenir, toplumsal durum yansıtılır. Bu yönüyle mekân romanda bir sahne görevi görür (Tekin, 2008, s. 129).

Minyeli Abdullah romanı da mekân olarak Mısır'ın Minye kasabasında başlar ve genel olarak Mısır'da devam eder. Yazar romanda Mısır'ın Minye kasabasından bahsederken bir zamanlar o topraklara hâkim olan Osmanlı Devleti'nden söz eder ve bu devletin İslam devleti olduğunu vurgular (İsmail, 2023, s. 15). Ancak daha sonra yaşanan sosyal değişimle birlikte modern hayatın etkin olduğu bu kasabada rüzgârın Kabe'den

değil de Ehramlardan estiğini ifade eden anlatıcı, yeni neslin bozulduğunu ve artık “sefahat muhitlerinde gününü gün eden bir gençlik” haline geldiğini ifade eder. Minye’ye hâkim olan havanın Paris havası, ahlakın da Firavun ahlakı olduğunu söyler (s.16).

Romanda ele alınan siyasî durum dinden uzak, seküler bir yönetim olarak anlatılır. Mısır’da Kral Faruk yönetiminin İslamî hayat yaşayanlara baskıcı bir şekilde davrandığı ve onları hapse atıp işkenceler yaptığı ifade edilir. Kral Faruk’tan sonra başa gelen General Necip’in iktidarda fazla kalamayıp gittiği ve onun yerine Abdunnâsır geldiği belirtilir. Abdunnâsır’ın ilk olarak Mısır’da İslamcı olarak bilinen İhvan-ı Müslimin’e dost görüldüğü, ancak daha sonra onlara düşmanca tavır alarak gerçek yüzünü meydana çıkardığı söylenir. Bu dönemde Mısır’da yaşanan asrın “Firavunlar asrı” olduğu özellikle vurgulanır (s.86). Yaşanan bu zulme ve haksızlığa Müslümanların karşı çıkmaması da ayrıca eleştirilir. Ümmetin gerçek Muhammed ümmeti olursa kurtulacağı belirtilir. Adı kendisinin, tadı başkasının olan ümmetin tatsız tuzsuz olarak kıymetsizleştiği ifade edilir (s.87).

Romanın geçtiği yer olan Mısır’ın Avrupalılaşmasına özellikle vurgu yapılır. Avrupa’dan gelen her şeyin beğenildiği ve Avrupa modasının yaşandığı Mısır’ın egzistansiyalizm akımına kapıldığı ve “sınıfta kala kala başı dönenlerin, mektep kaçkınlarının, zengin cahillerin kapıldığı bu akımın temeli olarak da seks ve esrar partileri” gösterilir. Bu insanların Avrupalı olmaları “fikir ve felsefe adına, esrar ve zina” olarak ifade edilir (s.113). İslamiyet’ten kaçıp izm’lere iltica eden ailelerin acı meyvesinin çılgın bir gençlik olduğu ve bu gençlerin ailelerinin başına bela olduğu söylenir.

Abdullah’ın bir dokuma fabrikasında işçi olan arkadaşını ziyaret edip oradan çıktığı sırada tasvir edilen çevre olumsuzdur. Yollarda garp musikisi çalan meyhanelerin olduğu, mektep çağındaki çocukların langirt salonlarında çıplak afişler altında oturduğu, garp kıyafetli açık-saçık kadınların sokaklarda yürüdüğü, kitapçı vitrinleri çıplak kadın resimli mecmualarla dolup taşıdığı, bir sürü kızların solist olmak için randevu evlerini doldurduğu anlatılır (s.140). Abdullah, kitapçı vitrinlerinde gördüğü müstehcen resimler sebebiyle kadının satılığa çıkarıldığını söyler. Yayımlanan neşriyatın Mısırlı kız ve erkekleri bozduğunu düşünen Abdullah, gazetelerde olumsuz bir sürü haber okur. Mısır’da turist celbetmek için otellerin, parkların serbest bırakıldığını, Firavunların hela taşının dahi ortaya çıkarıldığını, Romalılara ve Hristiyanlara ait ne varsa ihya edildiğini, gelen turistlerin Mısır’ın dinine ve kültürüne aykırı kıyafetlerle gezdiklerini ve memleketlerinde yapamadıkları işleri Mısır’da yaptıklarını ifade eder (s.145-146). Burada belirtilen bu gibi durumlar Mısır’ın kendi inanç değerlerinden uzaklaştığına ve yozlaştığına yapılan bir vurgudur. Mısır’ın Avrupaî bir cemiyet nizamı yaşamak istediğinden ve senelerce taklit edilen Avrupa’nın Mısır’a açıklık, kumar, içki ve serseri bir gençlik getirdiğinden bahsedilir. Maddî imar olsa da manevî olarak Mısır’ın viran olduğu vurgulanır. Devlet adamlarından başka kimsenin izmlere taraftar olmadığı söylenir (s.187). Burada ifade edilen bu yaklaşımlarla halkın İslamiyet’i öğrenmek istediği ve İslamiyet’e taraftar olduğu ortaya konulur (s.188). Ancak yönetimin buna izin vermediği ve bu yönde faaliyet gösterenlere de türlü cezalar verdiği belirtilir.

Mısır’da din aleyhine yapılan çalışmalarla ilgili olarak hükümetin Müslüman avına çıktığı ve bunu fırsat bilen gazetelerin ise Müslümanlar için yobaz ifadeleriyle manşetler attığı ifade edilir. Ancak yapılan bu baskılardan hükümette bulunanların hepsinin suçlu olmadığı, mevki ve makam sahipleri arasında din düşmanlarının bulunduğu ve onların keyfi olarak müminleri rahatsız ettikleri vurgulanır. Mısır’da inananların çektiği çilelerle ilgili olarak şu ifadelerle yer verilir:

Mısır’da çile çekenler bir lokma ekmek ve iki metre bezle bir hayatı tüketenler, dövülenler, sövülenler, diyar diyar sürülenler, zindanlarda çürüyenler hep hakiki Müslüman ve İslamiyet hazinesini başlarında taşımanın gayreti içindeki Müslümanlardı. Kıymetli yükün hamalı olanların düşmanları çok ve zorlu oluyordu (s.200).

Mısır’ın; savcının rüşvet yediği, komiserin kadınlarla beraber olduğu, içkilerin içildiği ahlaksız bir ortam olduğu ifade edilir. Böyle bir memlekette adalet ve hakkaniyetin olmadığı, zayıfın daha çok ezildiği, fertten cemiyete, tezgâhtan müesseseye, kapıcıdan reise herkesin perişan olduğu vurgulanır (s.236-237). Suç işleyenlerin para yedirerek cezadan kurtulduğu, yalan, kaçakçılık, zina, rüşvet gibi suçları işleyen kimselerin memleketin en sevgili evladı olduğu anlatılır (s.238). Romanda bu şekilde tasvir edilen Mısır yönetiminin zalim olduğu ve türlü haksızlıklarla inancılı halkı ezdiği belirtilir. Romanda yapılan bu olumsuz durumun

sebebi olarak İslam dininden uzaklaşma gösterilir ve düzelmenin olmasının çözümü olarak yine İslamî hayat tarzı önerilir.

Romanın sonlarında Mısır ile Yahudilerin savaşına yer verilir. 1967 senesinde yapılan bu savaşta Mısır mağlup olduğu söylenir. Minyeli Abdullah, Mısır'ın mağlup olmasının sebebini "Her şey rütbe ve makam için yapıyordu. Din için, vatan için iş yapan da, yaptıran da yoktu. Hal böyle olunca, astlarda kaçmak, çalışmamak, karışmamak prensipti" (s.255) ifadeleri ile açıklar. Eğlence ve sporun her şeyden üstün tutulduğu, şarkı söyleyenler ve top oynayanların top temizleyenlerden makbul olduğu, içki içip kumar oynayanların sevildiği belirtilir. Terakkinin sadece maddî değil manevî tarafının olduğu, galibiyeti sadece silah üstünlüğüne bağlamanın yanlış olduğu ifade edilir (s.256).

Roman boyunca tasvir edilen toplumsal yapı ve siyasî durum hep olumsuzdur. Ülkenin başında bulunan yöneticilerin din düşmanı oldukları, komünizme taraftar bulundukları, rüşvet, hırsızlık ve yolsuzluk gibi kanunsuz işler yaptıkları ifade edilir. Toplumsal yapı ise Batı'ya öykünen, Batılılaşmayı açılmak, lüks hayat yaşamak olarak gören bir yapı olarak anlatılır. Ülkedeki temel yapıların bozuk olduğu çeşitli şekillerde tasvir edilir ve bu bozulmayı düzeltmenin çaresi ise İslamî bir yaşam olarak belirtilir.

3. Söylem ve Eylem Olarak Bir Dava Adamı Minyeli Abdullah

Romanın yazarı Hekimoğlu İsmail vermiş olduğu bir röportajda İslamî edebiyattan bahsederek kendisini bu edebiyat dahil eder. "*Cumhuriyet devrinde dindarların geçmişi 1960'lı yıllarda başlar. Yani şurada otuz/kırk senelik mazimiz vardır*" ifadelerini kullanan yazar, 1960 yılından sonra İslamcılarının toparlanarak kendine geldiğini belirtir (Aydemir, 2023, s. 107). Bu manada Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bir akım olarak başlayan İslamcılığın, I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgi ve imparatorluğun çöküşü ile etkisini kaybettiği ve daha sonra Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan devrim süreçleriyle iyice pasif hâle geldiği ancak 1960'lı yıllardan sonra İslamcılık ideolojisi olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Din ve ideoloji bağlamında Şerif Mardin, ideolojileri sert ve yumuşak olarak ikiye ayırır ve sert ideolojilerin yok olmuş olsa bile yumuşak ideolojilerin yaşamaya devam ettiğini ifade eder. Bu yumuşak ideolojiler arasında dinin de olduğunu belirtir. Mardin, Türkiye özelinde dinin bir "*eylem aracı (mediator of action)*" olduğunu vurgular (Mardin, 2012, s. 37). Eagleton ise dinin etkili bir ideolojik kontrol biçimi olduğunu ve muazzam bir gücü bulunduğunu söyler (Eagleton, 2014, s. 37). *Minyeli Abdullah* romanında dinin bu aksiyoner yönü ve etkili gücü Abdullah adlı kişi üzerinden derinlemesine işlenmektedir.

Romanın başından sonuna kadar bir dava adamı olarak anlatılan Abdullah, Mısır'ın Minye kasabasında doğup burada yetişmiştir. Abdullah'ın daha sonra Minye'den Kahire'ye gelerek burada çeşitli sohbetlere, konferanslara dahil olduğu ve İslamiyet üzerine okuma ve araştırmalarını artırdığı söylenir. Bu araştırma ve okumaları neticesinde Abdullah'ın Müslümanların yaşamlarının bir sürü bidatlarla dolu olduğunu, İslamiyet'in sadece kitaplarda kaldığını gördüğü ifade edilir. Kendisini her yönde geliştiren Abdullah'ın Tevrat ve İncil'i de okuduğu, komünizm üzerine araştırmalar yaptığı ve şu sonuca vardığı belirtilir:

İslamiyet, va'z ettiği iman esaslarıyla, bütün fiillerimizi en müsbet sahada tanzim ediyordu. Onu bir rejim olarak ele alma ve iktisat, hukuk, maarif ve siyaset cihetleriyle de tetkik etme zarureti vardı. Çünkü İslamiyet, bir yandan Kral Faruk'un devlet nizamını dışında tutulmuş, hatta imha edilmek istenmişti; bir yandan da komünistler ve Mısır'da menfaati olan İngilizler, Fransızlar ve Yahudiler İslamiyet'i yok etme rivayet edilmişlerdi. Kur'an-ı Kerim'i müdafaa edecek devlet kalmamıştı (s.27).

Bu kanaate varan Abdullah, Müslümanların gaflet içerisinde çılgınca eğlendiklerini görünce İslamiyet sarayının bir gün onların başlarına yıkılacağını ve hem dünyalarını hem de ahiretlerini kaybedeceklerini düşünür. Abdullah, İslamiyet'in yaşamasını bir mucize olarak görür. Çünkü Müslümanlar İslam'a sahip çıkmamaktadır. Ancak Abdullah'a göre İslam'ın temel kitabı Kur'an-ı Kerim kendi kendisini müdafaa eden bir kitaptır.

Bir gün annesinin ısrarı ile evlenen Abdullah'ın düğününde içki içilmez ve kadın erkek ayrı şekilde eğlenir. Ancak bulunduğu toplum bu durumu yadırgar (s.29). Minyeli Abdullah'ın okuduğu İslamî kitapların tesirinde kaldığı ve hayata artık İslam penceresinden baktığı ifade edilir. Abdullah'a göre Allah'ı tanımayan

kişiler profesör dahi olsalar alim sayılmazlar. İslam'ı hayatının merkezi yapan Abdullah, dinsiz olan medeniyetten bahsederken "Dinsiz medeniyet, yani sadece maddi kalkınma içinde insanlık, bir canavar hüviyetine bürünür" ifadelerini kullanır (s.29). Romanda bu şekilde anlatılan Minyeli Abdullah, ailesiyle birlikte dindar bir hayat yaşar. Abdullah sadece ailesine değil çevresine de İslam'ı anlatan bir insandır. Ancak yaşadıkları Mısır'da yönetimde olan Kral Faruk, İslamî yaşama karşı olumsuz bir tavır takınmıştır. Bu sebeple İslam'ı yaşayan kişilere çeşitli baskı ve zulümler uygulanır. Abdullah mütevazi evinde küçük bir cemaatle İslamî kitaplar okuyup sohbetler yapar. Ancak yaptığı bu faaliyetler Mısır yönetimi tarafından hoş görülmez ve bir akşam evi basılarak hapse atılır. Abdullah, evinde toplandığı zamanlar kendisine daha çok İslam'ın çetrefilli meseleleri olan cariye, çok evlilik gibi sorular sorulur. Sorular bitince imana dair eserler okunur. Romanda Abdullah'ın evi Hazreti Muhammed'in İslam'ı ilk yaymaya başladığı zamanlarda sahabeleri ile toplandıkları Erkam'ın evine benzetilir (s.33). Abdullah ve arkadaşlarının dertleri İslam kardeşliğini sağlamaktır (s.36). Bu manada bir araya gelerek İslamî eserler okuyup mütalaa ederler. Bu faaliyetleri sebebiyle hapse atılan Abdullah ve arkadaşlarına hapiste Birinci Şube Müdürü "Müslüman oldunuz, buraya düştünüz. İslamiyet'ten vazgeçin, bırakın bu kitapları, sizi serbest bırakayım!" (s.38) ifadelerini kullanır. Bunun üzerine Abdullah ise "Bin başım olsa, her gün birini kesseniz ben yine Müslümanım" (s.38) cevabını verir. Abdullah hapiste çeşitli hakaret ve zulümlere uğrar. Ancak baş koyduğu, gönül verdiği İslam davasından asla vazgeçmez.

Dinini yaşadığı için hapse atılan Minyeli Abdullah, müdürün odasına götürülerek burada bir grup kişi tarafından sorgulanır. Kendisinin İslam cemiyetine bağlı olduğunu söyleyen Abdullah, bu cemiyetteki vazifesinin Müslüman olmak olduğunu ve cemiyetin liderinin Hazreti Muhammed olduğunu ifade eder (s.41-42). Mahkemeye çıkarılan Abdullah'ın suçları "şahsi nüfuz temin etmek, krallığa karşı olmak, devletin temel prensiplerini değiştirmek ve gizli cemiyet kurmak" (s.52) olarak belirtilir. Bu iddialara karşı Abdullah sadece Müslüman olduğunu ve dinini yaşamaya çalıştığını söyler. Daha sonra Abdullah; katiller, caniler, dolandırıcılar, casuslar arasına gönderilir. Bu koşu Abdullah'a mahpuslar hürmet eder. Abdullah burada da boş durmayarak inandığı İslam hakikatlerini anlatmaya devam eder. Koşu hoca olarak görülen ve hürmet edilen Abdullah orada bulunanları tefekküre sevk eden anlatımlar yapar (s.59). İslamiyet'in ne olduğunu soran bir kişiye "İslamiyet başkasını düşündürmektir. Yani başkasının iyi olmasına çalışmaktır. O da senin iyi olmana çalışınca her şey düzelir ve herkes iyi olur" (s.60) cevabını verir. İslamiyet'in bir ahlak dini olduğunu ve bütün dünyaya gönderildiğini ifade eden Abdullah, hem söylemleri hem de davranışları ile İslam'ı yaşamaya ve koşu bulunanlara örnek olmaya çalışır.

Minyeli Abdullah'a hapisteyken yoksulluk sebebiyle artık dayanamayan hanımı mecburen boşanma davası açar. Sonuç olarak mahkeme boşanmalarına karar verir. Bu sonucu mahkemede dinleyen Abdullah, koşu geri geldiğinde teselliye yine namazda bulur. Abdest alıp hemen namaza duran ve yarım saat secde kalan Abdullah gözyaşları içerisinde tamamladığı namaz sonrası Kur'an okur (s.68). Burada Abdullah'ın en zor zamanlarında dahi ibadet etmesi ve inandığı Allah'a yalvarması onun samimiyetini göstermektedir. Koşu kadınla ilgili yaptığı bir konuşmada kadını Allah'ın bir emaneti olarak görür ve kadının aleyhinde bulunmayı emanete hıyanet, lehinde bulunmayı edebe muhalif görür. Kadının asırlar boyu ihmal edildiğini ve cahil bırakıldığını söyleyen Abdullah, "kadının mutfağa ve beşiğe mahkûm edilip cahil bırakıldığını" (s.69) söyler. Kadının bu halde olmasının cezasını ise yine toplumun çektiğini ifade eder.

Abdullah'ın hapiste bulunduğu zaman içerisinde birçok kişinin ıslah olup düzeldiği, kavga ve gürültünün azaldığı, hatta beyaz zehir kaçakçılığının durduğu hapishane müdürü tarafından ifade edilir (s.72). Minyeli'nin davasını savunmak için gönüllü olan bir avukattan bahsedilir. Bu avukatın isminin Ali olduğu belirtilir. Mahkemede Abdullah'ın şeriatı istediği, dolayısıyla mevcut yönetimi istemediği için yargılandığı beyan edilir. Bunun üzerine Avukat Ali, şeriatın İslam'ın kendisi olduğunu söyleyerek Abdullah'ı savunur (s.73). Avukat Ali'nin de Minyeli Abdullah ile aynı dava için mücadele ettiğinin ifade edildiği bölümde Ali'nin "Bu davayı devam olarak müdafaa ediyorum" (s.74) deyip bu işin bir inanç işi olduğunu söylemesi dikkat çekicidir.

Minyeli Abdullah, yönetimin değişmesi ile birlikte bulunduğu hapisten çıkar. Ancak eski bir mahkûm damgası yediği için hiçbir yerde iş bulamaz. Bunun üzerine İslam düşmanı bir müdürün emrinde çalışmaktansa hamallık yapmaya başlar (s.79). Abdullah'ın bu tavrı onun davası için ne gibi zorluklara katlanacağına yapılan bir vurgudur. Abdullah zaten kendisini "Mukaddes Yük'ün" hamalı olarak görür. Abdullah

mukaddes dava olarak gördüğü İslam davası uğrunda çeşitli gayret ve çalışmalarını hapisten sonra da sürdürür. Durumu iyi olmayan bir çocuğu, bütün masraflarını karşılayarak okutur. Onun bu çocuktan tek isteği İslamiyet'e hizmet etmesidir (s.81). Abdullah'ın yanına gelen, onunla irtibata geçenler de davaya hizmet aşklarının arttığını söylerler (s.84). Minyeli Abdullah hamallık yaptığı sırada dahi çok ahlaklı davranan birisi olarak anlatılır. Yükünü taşıdığı yabancı bir kadının evine girmediği, namusunu korumak için elinden geleni yaptığı ifade edilir. Bu tavırlarından dolayı romanda "Minyeli Abdullah, Allah'la irtibat kurmaya çalışan, iç dünyasında daima İslam'ın meselelerini gündeme getiren adamdı. Bu adam, dışarıdan bakınca herkes gibiydi amma iç dünyasında Asr-ı Saâdete benzer bir hal vardı" (s.89) şeklinde tasvir edilir.

Abdullah'ın tek derdinin İslam'a hizmet olduğu ve her anında İslam'a ait anlatılarda bulunduğu, gençlere İslamî kitaplar hediye ederek okuttuğu roman boyunca anlatılır. Maddî ve manevî destek olarak el tutup okuttuğu gençlere devamlı öğütlerde bulunan Abdullah, evlenmek isteyen bir gence evlenmesi gereken kızla ilgili şu dikkat çekici ifadeleri kullanır:

Evlen. Lakin evvela dindar bir kız almalısın. Sonra biraz kitap okumuş ve mürekkep yalamış olsun. Şimdiki çeyiz hazırlamakla meşgul. Sen mala değil, imana ve ilme bak. Sonra kızla 'annesinin babasının yanında' konuş. İslamî bir kıyafette gezecek, İslamî olmayan yerlere gitmeyecek. Evine misafir gelecek. Sohbet edip kitap okuyacaksın. Ve âlimlerin meclisine gidip ilim öğreneceksin. O bunlara mâni olmayacak. Asgarî geçim şartları içinde geçinecek, gerisini İslamiyet'in istediği yere vereceksiniz, ibadet edecek, kitap okuyacak, öğrendiklerini kadınlara anlatacak (s.98).

Evlenmek isteyen gence bu tavsiyeleri veren Abdullah devamında en çok Allah'ı sevmesi gerektiğini, kadını mutfığa ve beşiğe mahkûm etmemesini ve en çok Allah için harcamasını söyler.

Minyeli Abdullah hapiste bulunan İhvan-ı Müslimin mensuplarını ziyaret eder. Bu kişiler, Abdullah'ın cemiyete girmemesine hak vererek İslamiyet'e hizmet için herhangi bir cemiyete, partiye, teşkilata lüzum olmadığını söyler. Yani Abdullah İslam davası için herhangi bir teşkilata girmeyerek bireysel hizmet etmektedir ve bu durum romanda özellikle belirtilir (s.99). Ayrıca Abdullah her şahsın İslam'ın geniş sahası içerisinde bulunmak şartıyla hususî dairesinde serbestçe hareket edebileceğini, okunan İslamî kitapların Kur'an'a, şahısların ise peygambere gölge ve vekil olmaması gerektiğini, tek derdin Allah için çalışmak olduğunu vurgular. İslam davası uğrunda çalışan her ferde yardımcı olmanın esas gaye olması gerektiği söyleyerek temel düsturunu "Allah için işleyiniz. Allah için görüşünüz. Allah için çalışınız. O'nun rızası dairesinde hareket ediniz" (s.701) şeklinde ifade eder.

Romanın "Bir Davet" başlığı altında ele alınan bir bölümünde Minyeli Abdullah davet edildiği bir yere gider ve burada açılan dinî konulara pek dahil olmaz. Davette bulunan kişilerin İslam'ın özünden uzak konulardan bahsettikleri özellikle ifade edilir. Abdullah, İslam aleminin çatısının çatladığını düşündüğü için burada ele alınan meseleleri çok yüzeysel bulur. Kimin şeyhinin daha üstün olduğu sorulduğunda Abdullah, "Manevi değerler ölçülmez efendim. Ölçülemeyen şeyler mukayese edilemez. Herkes kendi üstadına muhabbet beslemeli ve diğer Müslümanlarla da ittifak halinde olmalıdır. Maksat ve gaye budur" (s.122) cevabını verir. Bunun formülünü "Kendi dairesinde kuvvetli muhabbet, diğer dairelere de ittifak halinde olmak" olarak belirtir. Bindiği bir otobüste hizmet eden hostes kızı görünce bu kızın kendi kocasına gereği kadar hizmet etmeyeceğini düşünen Abdullah, kadınların uyanıp evlerine, yuvalarına dönmesini ve çocuklarıyla meşgul ve mesut olmasını temenni eder (s.124). Kadınların çıplak gezmeleri, meyhane ve fuhuşhaneleri doldurmaları romanın çeşitli yerlerinde özellikle vurgulanır.

Bâkî bir davanın fani insanların omzuna bina edilemeyeceğini düşünen, İslamiyet'i her Müslümanın malı olarak gören, tarikat yerine hakikate bağlı olmak gerektiğini ifade eden Abdullah, ilmiyle âmil olan ahlaklı âlimlerin meclisine devam etmek gerektiğini söyler (s.126-127). Abdullah kahvaltı yapmak için Müslüman birisinin dükkanını tercih eder ve parasının bir Müslümana nasip olmasını ister. Ancak Mısır'ın çoğunluğunun Müslüman olduğunu düşününce bunu tashih ederek "İslamiyet'i yaşayanlar" olarak ifade eder (s.128). Gittiği kahvaltıcıda arkadaşı olan dükkân sahibi ondan para almak istemez ancak Abdullah bunun meşrebine uygun olmadığını söyleyerek parasını verir. Yaşadığı ülke olan Mısır'ı hasta olarak gören Abdullah, Garp rejimleri ile İslamiyet'i doktor olarak görür ve her iki doktorun reçetesini yazdığını ve hastanın hangi ilacı kullanacağını merak ettiğini söyler.

Romanın bir yerinde Abdullah'ın bir dokumacı fabrikasında çalışan arkadaşını ziyarete gittiği belirtilir. Bu fabrikanın gayrimüslimlerin elinde olduğu ve Müslümanların bu fabrikada işçi olarak çalıştığı özellikle

vurgulanır (s.131). Fabrikada çalışan işçilere bir konuşma yapması istenen Abdullah'ın uzun bir konuşma yaptığı belirtilir. Abdullah, bu konuşmasında başından sonuna İslamiyet davasının programını ve Müslümanların ne yapması gerektiğini anlatır. Abdullah konuşmasına cihat meselesini anlatarak başlar. Bütün insanlığı iman ehli ve küfür ehli olarak ikiye ayıran Abdullah, cihattan maksadın yeryüzünde fitne kalmayınca kadar Allah adına vuruşmak olduğunu belirtir. İslamiyet'i tahkir etmeyi, Müslümana inancı için eziyet etmeyi, Müslümanlara tahakküm etmeyi cihat için yeterli bir sebep görür ve dinin tamamıyla Allah'ın oluncaya kadar muharebe etmek gerektiğini söyler. Cihadın mal, can, hırs, kin gibi beşerî gaye ve maksatlarla yapılamayacağını vurgular. Allah'ın düşmanlarına düşman olmak gerektiğini söyleyen Abdullah bu düşmanları tanımlarken "Allah düşmanlarını iyi tanımak gerek: Bunlar, Kur'an-ı Kerim'i hakir görenler, onu tezyif edenler, ayetlerine inanmayanlar ve kifayetsiz bulanlardır. Peygamberlerle alay edenler ve İslamiyet'i Ortaçağa ait bir nizam kabul edenler hep Allah düşmanıdır" (s.134) ifadelerini kullanır. Abdullah, mümin için ilk önce kendi öz nefsinin düşman olduğunu ve ona karşı yapılan cihadın "cihad-ı ekber" olduğunu söyler. Bir müminin ilim, servet ve silahla İslamiyet'e faydalı olacağını belirten Abdullah, bunlar vasıtasıyla mücadele etmek gerektiğini ifade eder. Mümin için muhitin, idarecilerin, gayri müslim devletlerin, ajanların düşman olabileceğini söyleyen Abdullah, bunları ayrıntılarıyla açıklar (s.136-138). Abdullah'ın konuşması boyunca üzerinde ısrarla durduğu mesele cihat meselesidir. Bu konuda nelerin nasıl yapılması gerektiğini ayrıntılarıyla anlatır.

Mısırlı bir milliyetçinin millî şuuru canlandırmayı anlattığı bir ortamda Abdullah bu şuurla ilgili olarak hangi hukuk düzeni, hangi maarif sistemi, hangi siyasî nizam olacağını sorar. Ancak romanda bu sorulara tam net cevap verilmez ve sadece her şeyin İslam'dan alınması gerektiği ifade edilir. Bu yönüyle romanda sistemli bir İslam nizamı ortaya konulmaz denilebilir. Milliyetçilerin bir kısım isteklerinin dinde olduğunu söyleyen Abdullah, fark olarak yapılacak işlerin Allah için olması gerektiğini söyler (s.143-144).

Minyeli Abdullah'ın oğlu Bilal'in dinî bir şiir okuması üzerine Abdullah'ın oğluna dolma kalemini hediye ettiği ve ahir zamanda âlimlerin mürekkebinin şehitlerin kanından ağır basacağını söylediği anlatılır. Abdullah'ın evinin üniversite gibi işlediği, oğlunun şiir okuyup kızının tercüme yaptığı ifade edilir (s.156). Burada bir dava adamının olması gereken ideal evi örneğine bir işaret vardır. Abdullah'ın gazete alırken bile seçici davrandığı ve "dinimize söven, fani insanların şahsında baki dinimizi yıkmaya çalışan gazetelere" para vermeyi vebal olarak gördüğü, Müslümanların bu gazeteleri alıp camiye gelmelerini doğru olmadığını düşündüğü ve Müslümanların cebine koyup getirdikleri bu gazeteleri günah saydığı vurgulanır. Bu durumla ilgili yaptığı şu yorum dikkat çekicidir:

İçine düştüğümüz hali düşün ki, İslamî yasakları işleyen ve İslamiyet'e yahut İslamiyet'le alakalı şeylere hakaret eden gazeteler, Müslümanların parasıyla besleniyor, hatta bir kısım gafiller bu gibi gazeteleri cebine koyup camiye geliyor. Halbuki, cebindeki günah, namazdan kazanacağı sevap için bir fareydi; onu kemirip yiyecekti. Çünkü o gazete İslamiyet'e taarruz ediyor (s.158).

Bu sözleri söyleyen Abdullah'a göre Allah'ın düşmanlarını düşman olarak, dostlarını da dost olarak görmedikçe kurtuluş imkânı yoktur.

Abdullah dava adamı olarak aksiyoner olmaya çok önem verir. Ona göre dinine hakaret edildiği halde ses çıkarmayan, kendine hakaret edilince ejderha kesilen kişiler bedbaht insanlardır (s.164). Mısır'ın garplılaşması ve bu konuda birçok gencin kurban verilmesi meselesine dair Abdullah'ın ıstırap çektiği söylenir. Ancak olan bu olaylar karşısında dava adamının vazifesini tebliği olarak belirleyen Abdullah'ın "hadiselerin zahiri ciheti bizi meşgul etmemeli; biz vazifemizi yapar, Allah'ın işine karışmayız. Vazifemiz hizmettir, hizmetimizi yapar, ücretini beklemeyiz" (s.168) ifadelerini kullandığı belirtilir. Ona göre Müslüman olan kişi bütün Müslümanlara dost, İslam düşmanlarına ise düşman olmalıdır. Düşman olarak başta komünistleri söyleyen Abdullah, Garpcılığa kurban olanların kurtuluşunu ise İslamiyet'te görmektedir (s.170). Abdullah cemiyetin bozulduğunu görür ve bir şeyler yapmak gerektiğini düşünür. Bu amaçla maddî menfaatlerde rekabete düşmeyecek olgun bir mü'min zümresi ile manevî birlik gibi maddî birlik kurmayı düşünür. Bu gaye ile çeşitli çalışmalar yapar. Müslümanları bir araya toplayan Abdullah onların destekleriyle oluşan bir "İslam Yardımlaşma Sandığı" kurar. Abdullah bu sandık ve Dokuma Tezgâhları Müdürlüğü ile müşterek olarak Amerika'ya gönderilir. Burada sınaî ve her türlü ticarî müesseseleri gezerek gerekli yenilikleri Mısır'a getirmek amacındadır. Peygamberin "hikmet müminin kaybolmuş malıdır; nerede bulursa onu almalıdır" ve "İlim Çin'de olsa gidin, tahsil edin" sözlerini referans alır. Abdullah, Amerika'ya gitmek için bindiği büyük Amerikan uçağına hayran

olur ve “Biz de böyle uçaklar yapamaz mıydık?” diye sorgular. Mısır’daki yöneticilerin hep bayram nutukları çekerek ve Ağustos böceği gibi şarkı söyleyerek zaman tükettiğini düşünür. Uçakta gördüğü yaşam tarzından da memnun olmayan Abdullah, İslamî bir ahlakla yoğrulmayan medeniyetin, insanları ne kadar süflileştireceğini, basitleştireceğini ifade eder. Ona göre Allah’ın kanunu olan kimya sayesinde insanlar âlet ve cihaz yapmaktadır. Ayrıca bindiği Amerikan uçağında namaz kılmasına müsaade edilen Abdullah, bu tavırdan hoşnut olur ve Amerikalıların Allah’ı sevdiklerini ve komünizme düşman olduklarını söyler. Bu söylemine yanında oturan bir Mısırlının itiraz ederek Mısır için komünizm kadar emperyalizmin de tehlike olacağını söylemesi üzerine Abdullah “Emperyalizm milletleri maddeten istila eder. Halbuki komünizm, milletleri mânen yıkar ve fikir adına menfî fikirler nizamiyle, onları ebediyen esir eder, hatta kendi küfür potasında eritir” (s.179) şeklinde dikkat çekici bir cevap verir. Bu sözleri söyleyen Abdullah’a göre en güzel şekil maddeten ve mânen hiç kimsenin esaretine düşmemektir. Abdullah’a göre bunun yolu İslamiyet’in hayat iksiridir ve Mısırlılara can İslamiyet ile gelecektir ve Mısır, İslam nizamı içinde maddî ve manevî tekâmülün zirvesine erecektir (s.179).

Amerika’ya gelen Abdullah’ın burada gördükleri karşısında hayranlık duyduğu ifade edilir. Ancak onu New York’ta yüksek ve uzun asma köprüler ve üç yüz katlı binalar değil insanların temiz giyinmesi, birbirini rahatsız etmemesi, dört beş katlı büyük mağazalar, Kahire’nin yarısı büyüklüğündeki fabrikalar alakadar ettiği belirtilir. Abdullah burada Amerika’nın ilmî, sınaî ve dinî çalışmalarına yönelik çeşitli notlar alır (s.180-181). Romanda özellikle komünizme olan düşmanlık Amerika’nın kapitalist düzenine karşı yapılmaz. Aksine Amerika’nın bu gelişmeleri takdir edilir. Abdullah’ın Amerika gezisi boyunca defterine Amerika ile ilgili hep iyi şeyleri yazdığı, iğrenç ve çirkin tarafları yazmadığı özellikle ifade edilir (s.182). Aslında romanda çizilmeye çalışılan İslamcı tip Batı’nın teknik tarafını alıp ahlakını almamak üzerine geliştirilen söylemin bir örneğidir. Abdullah, bilgili, vatanperver, çalışkan, doğru bir adam olarak tasvir edilir ve tek derdinin İslamiyet davası olduğu ve bu dava için maddî ve manevî çalışmalarını sürdürdüğü vurgulanır. Amerika’dan Mısır’a döndükten sonra konservecilik üzerine çalışmalara başladığı ifade edilen Abdullah, yaptığı bu çalışmalar yanında derslerini ihmal etmediği ve her gittiği yerde İslamiyet’i anlattığı belirtilir (s.183). Abdullah, bu davranışlarıyla hem maddî olarak hem de manevî olarak çalıştığını göstermiş olur. Ancak romanda Amerika kapitalizmine karşı gösterilen yumuşak tavır ayrıca dikkat çekici bir durumdur.

Romannın “Manada Abdullah” başlıklı bölümünde Minyeli Abdullah’ın hangi manaya geldiğine dair yorumlar yapılır. Abdullah hadiselerin ağırlığı altında ezilmeyen, her hadisede yaratıcısını görerek şükür ve sabreden, hayatının her anını iman gergefinde ören nadide bir ölçü ve ahenk manzumesi meydana getiren bir kişilik olarak anlatılır (s.184). Abdullah’ın kızını ve oğlunu okutması ve kızını mütercim yapmak istemesinin vurgulanması onun modern ilimlere karşı olmadığını ortaya koymaktadır. Abdullah, oğlunu da bu şekilde yetiştirmiştir. Abdullah’ın oğlu Bilal, fakülte bitiren ve kendisini İslam davasına adanmış ve bu amaçla babası gibi çeşitli talebe kuruluşlarında görev alan bir kişi olarak anlatılır. Onun, babası Abdullah ile birlikte bir konferansta Bolşevikleri eleştirdiği, komünizm aleyhine konuştuğu ve İslam davasını savunduğu esnada çıkan tartışmada vurularak öldürüldüğü söylenir ve bu arbede sırasında üç ölünün ve pek çok yaralının olduğu ifade edilirken Bilal’den şehit olarak söz edilir (s.194). Abdullah’a göre oğlu Bilal’in şehit olması Allah’ın hükmüdür. Malın, mülkün Allah’tan olduğuna inanan, mâlik olanın Allah olduğunu düşünen Abdullah, Bilal’in ölmesini bir terhis olarak görür ve onun ahiret denilen bir menzile gittiğine inanır ve bu duruma sabreder (s.196-197). Hem Abdullah hem de hanımı Sevde oğullarının ölümünü metanetle karşılar. Burada bir dava adamının en acı ânında bile nasıl olması gerektiğine dair bir anlayış ortaya konulur.

Romanın ilerleyen bölümünde Abdullah ve hanımı Sevde’nin Türkiye’yi ziyaret ettikleri anlatılır. Onların Türklerden ümitlerinin olduğu ve Türklerin İslamiyet’i yirminci asra takdim edip kabul ettirecekleri ifade edilir (s.202). Türkiye’ye Edirne üzerinden giren Abdullah ve Sevde’nin Selimiye’nin haşmetinden etkilendikleri belirtilir. Edirne’den sonra İstanbul’a geldikleri söylenen ve burada da birçok tarihi mekânı gezdikleri ifade edilen bu çift İstanbul’da Mete adlı genç bir üniversite talebesi ile tanışırlar. Abdullah, bu gençle samimi bir dost olur. Aralarında İngilizce anlaşılırlar. Bir Mısırlının İngilizce bilmesi ile ilgili Mete’nin “Mısırlıydı ama, demek Garb’ı da biliyordu” ifadesi ayrıca dikkat çekicidir (s.207). Minyeli Abdullah ile Mete’nin buluşması Şems ile Mevlana’nın buluşmasına benzetilir (s.208). Abdullah, Mete’nin ailesinin de İslamiyet’i yaşadığını öğrenince Mete’nin evinde kalmaya karar verir. Mete ile birlikteyken felsefeden, Müslümanların

ayrı ayrı görüşlerde olmasından, İslam'ı yaşamanın öneminden, sosyalizm ve komünizmden, solculuktan, ilim tahsil etmenin öneminden, Türkiye'nin İslamî yaşayış durumundan bahseden uzun bir konuşma gerçekleştirirler. Burada özellikle Abdullah'ın "Bir dava adamı ikbâle nasıl yürüyorsa sehpaye da öyle yürümesini bilmelidir" (s.215) ifadesini kullanması önemlidir. Gelecek asrın İslam asrı olacağını söyleyen Abdullah, Fatih'in torunu olan asil Türk milletinin fethe hazırlandığına inanır ve "Bence madde ve mana planında fethin son günü gelmek üzeredir. Fakat bir Fatih istiyoruz" (s.218) cümlelerini kurar. İslam davası ile ilgili olarak ifade edilen şu cümleler dikkat çekicidir:

Bütün ömrünü bir gayeye verenler, bütün arzularını atıp bir tek arzuyu bekleyenler... Davasını, yaşama şartı kabul edenler ve bu dünyada değil de kendi hususi dünyasında yaşayanlar, bu dünyanın garibi gibi gezerler. En yakınına en uzak, en uzağına en yakın durabilirler. Şenlikler içinde yalnız kalanlar ve şu hayatı lekesiz bir sabun köpüğü gibi bitirenler! Sizin saf, berrak ve lekesiz hayatınız bir kelimeyle söylenir, ciltler dolusu eserlerle anlatılamaz! (s.221).

Beklenen fatihin özelliklerini ifade ettiği bu cümlelerle birlikte bu beklenen kişiye "Sen, incisini sinesinde büyüten midyeler gibi, mukaddes çilenin ateşine yandıkça büyüyen, yandıkça yükselen, ulvileşen insansın!" (s.221) ifadeleriyle seslenir. Bu kişiyi "mukaddes yükün hamalı" olarak gören anlatıcı, bu kişinin Kur'an'ın emrini şarktan garba, şimalden cenuba haykıracak neslin öncüsü olacağını söyler (s.222). Burada İslamî davanın manifestik bir sunumunu yapan yazar, beklenen ve gelecek olan bu Müslümanla birlikte iman asrının geleceğini vurgular (s.222).

Abdullah ve hanımı Türkiye'den sonra İran'a giderler. Ancak İran'da fazla kalmadan Pakistan'ı ziyaret ederler. Romanda İran'la ilgili pek ayrıntıya girilmemesi de ayrıca dikkat çekicidir. Pakistan'da faal Müslümanlar ile tanışır ve burada İslamî müesseselerin tesisi hususunda fikir alışverişinde bulunurlar (s.223-224). Pakistan'dan sonra hacca giden Abdullah ve hanımı Sevde burada ibadetlerini tamamlayıp Mısır'a geri dönerler. Abdullah'ın Mısır'a dönünce konferanslara başladığı ve Müslümanların dertleriyle dertlenerek derman olmaya çalıştığı, bir mümin kardeşini görmek için kilometrelerce yol gittiği söylenen Abdullah'ın bir konferans dinlemek için uykusuz ve aç kaldığı, icap eden her işi Allah için yaptığı vurgulanır (s.226). Böyle aktif çalışmalarını sürdüren Abdullah bir gün arkadaşı Hüseyin'den bir mektup alır. Mektubunda çok darda olduğunu söyleyen Hüseyin'in derdine derman olmak için yola çıkan Abdullah, Hüseyin'in yeni evlendiğini ve hanımı ile sorunlar yaşadığını öğrenir. Bu mesele üzerine romanda kadınla ilgili uzun yorumlar yapılır. İslamiyet'in "şefkatli, himmetli ve hamiyetli bahçelerinden sökülüp modern vazolara dikildiği ifade edilen kadının yatağa ve mutfığa mahkûm edildiği" söylenir (s.230-231). Abdullah, Hüseyin'in yanına gidince Hüseyin, hanımı ile yaşadığı problemleri anlatır. Ancak Hüseyin her probleminden bahsettiğinde Abdullah "İslamiyet'e hizmet edeceksin" sözünü söyler. Bu sözleri duyan Hüseyin ise Abdullah'a açık konuşmasını söyler. Abdullah bunun üzerine şu cümleleri kurar:

İslamiyet'e hizmet et! İslamiyet'e hizmet, hem gaye, hem maksat ve hem de hayattır. Sen bir mü'minsin. Ölçü ve âhenk içinde yaşamaya mecbursun! Şunu unutma ki ailenle, çocuklarınla, muhitinde olan her hal ve hareket, Allah'ın bize gönderdiği ölçülere göre kıymet alır. En düz, en sağlam yol "sünnet-i seniyye"dir. Bu büyük caddeye gir ve sağa sola sapmadan, yan tarafta hurlayan ve zıplayanlara ehemmiyet vermeden! 'İslamiyet'e hizmet' yolunda ilerle ve bir mü'min olarak yaşa! Zevcenin, hoşuna gitmeyen tarafları varsa onlara da sabret: Zira buna mukabil Allah, sana başka hayırlar verir (s.234).

Burada her türlü problemin çözümünün İslamiyet'e hizmet etmekle çözüleceğinin ifade edilmesi söylem açısından dikkat çekicidir. Abdullah bir İslam davasının öncüsü olarak her türlü olay ve olguyu bu yönden değerlendirmektedir.

Abdullah, ziyaret ettiği Mahmud isimli arkadaşının komşusunun her türlü ahlaksızlığı işlediğini öğrenince roman boyunca söylemde bulunmadığı bir ifade kullanır. Bu komşunun öldürülmesini söyler ve kötünün öldürülmesinin, dövülmesinin, yaralanmasının, iyilerin hakkı olduğunu ifade eder (s.240). Abdullah'ın bu söyleminden etkilenen Mahmud şu düşüncelere kapılır:

İslamiyet namaz kılmak, oruç tutmaktan ibaret değildir. O böyle bir makine ki bir parçası eksik olsa çalışmaz. Demek bu işin içinde kan da var. Lakin adamın bir tek iyi işi yok. Ona mâni olacak bir makam da yok. Zaten rüşvet her makamın adaletini zedelemiş, beşeriyet canavarlaşmış. Böyle bir cemiyette kan ve intikam normaldir (s.241).

Ancak Abdullah bir an galeyana gelip söylediği sözlerden pişman olur ve evine geldikten sonra Mahmud'a mektup yazarak öldürme işinden vazgeçmesini, komşusunu tövbekâr etmeye çalışmalarını söyler

(s.245). Bu mektup üzerine Mahmud ve arkadaşları bu adamı yakalayıp hapsederler ve ona tövbe edip yaptıklarını bir daha yapmamasını söylerler. Adam karşısındaki kişilerin menfaat için değil de sırf Allah için bu işi yaptıklarını anlayarak söz verir ve tövbe eder (s.254).

Yahudiler ile Mısır arasında çıkan savaşta Mısır'ın yenildiği özellikle vurgulanır ve bu savaşta Abdullah'ın gayret gösterdiği ifade edilir. Hatta Abdullah'ın düşmandan kaçan askerlere gitmemelerini söyleyerek tek başına makineli tüfekle mücadele ettiği özellikle vurgulanır (s.258-259). Abdullah, bu mücadelesi sonunda ise kelime-i şahadet getirerek şehit olur. Bu savaşta Abdullah'ın hanımı Sevde'nin ve yakın arkadaşları Mahmud ile Hüseyin'in de savaş sırasında şehit oldukları belirtilir. Romanın "Düşen Maskeler ve..." başlıklı son bölümünde Allah'ın emrine uyan her şeyin doğru, uymayanların yanlış olduğu, sosyalist ve komünistlerin gerçek vatan sevgisinden uzak oldukları ve bu sebeple cepheden kaçtıkları ifadelerine yer verilir. Yaşanan durumla ilgili olarak şu dikkat çekici sözlerle yer verilir:

Her avuç toprağı şehidlerin kanyla yoğrulmuş bu vatan, elbette ki sosyalizm, komünizm gibi yabancı ve yalancı kelimelerin gölgesi altında neşv ü nemâ bulamazdı. O toprakların kudsiyeti ve istiklali, şehid olmak ve ebedi saâdete ermek isteyenlerin sayesinde meydana geldi. Bu kudsiyet ve istiklal o ecdad gibi şehid olmak için Allah'a yalvaran bir neslin, asil ruhundan fışkıracaktı. Fahşeliği kazanç, rüşveti kurtuluş zan-neden maddeci, mideci sosyalistlerin bu vatana faydası değil, zararı dokunduğu, bu harpte bir daha açıkça görüldü (s.269).

Yaşanan bu savaşta Abdullah ve arkadaşlarının harbe gitmeyi bir ibadet ve şehit olmayı üstün bir makam olarak gördükleri, komünistlerin ise harpten kaçmayı ve harp zengini olmayı bir meziyet saydıkları ve insanı cepheye koşturan duygunun iman olduğu vurgulanır (s.270).

Sonuç

Hekimoğlu İsmail tarafında 1960'lı yıllarda kaleme alınan *Minyeli Abdullah* romanı İslamcı edebiyatın ilk örneklerindendir. Roman her ne kadar Mısır'da geçiyor olsa da yazar aslında romanı Türkiye'deki yaşanan olgu ve olaylara yönelik kaleme almıştır ve bu sebeple yazar, DGM (Devlet Güvenlik Mahkemesi) tarafından yargılanmıştır.

Romanda tasvir edilen Mısır'ın sosyal ve siyasi durumu olumsuz olarak tasvir edilir. Sosyal hayat içerisinde Batılılaşmanın etkin olduğu vurgulanır. Ancak toplumun ve Mısır'ın yönetici takımının anladığı Batılılaşma dine karşı cephe alarak ahlakî zafiyetlerin yaşanması olarak anlatılır. Verilen eğitimden yayınlanan gazetelere, sokaklardan, aile hayatına kadar bütün alanlarda ahlakdışı durumların yaşandığı özellikle belirtilir. Yaşanan bu olumsuzluğa çözüm olarak ise İslam dininin ortaya koymuş olduğu hayat nizamı sunulur. Mısır'daki yöneticiler İslam karşıtı kişilerdir ve İslam adına faaliyet yapanları baskı altında tutmaktadırlar. Bu manada Minyeli Abdullah da hapishaneye girerek işkence görür. Ayrıca yöneticilerin hırsızlık, yolsuzluk ve rüşvet gibi bir sürü kanuna aykırı işler yaptıkları ve kimsenin onlardan hesap sormadıkları da ifade edilir.

Romanda Minyeli Abdullah üzerinden ele alınan dava adamı tipi; mücadelecisi, hiçbir yıldırma ve korkutmadan çekinmeyen, elinden geldiğince davasını her zaman ve her şartta savunan, ahlakından asla taviz vermeyen, mütevazî bir şekilde yaşayan, çevresine faydalı olan, sadece manevî anlamda değil maddî olarak da mücadeleyi bırakmayan aktif bir tip olarak anlatılır. Minyeli Abdullah'ın söylemleri daha çok cariyelik, çok evlilik, cihat gibi asrın getirdiği soru ve sorunlar üzerine yoğunlaşır. Abdullah, İslam'a ait sorulara makul, hikmetli cevaplar verir. Onun amacının Müslümanları birleştirmek ve onlara şuur kazandırmak, onların zayıflayan imanlarına kuvvet vermek olduğu ifade edilir. Bu manada Abdullah'ın en çok faydalandığı eser doğrudan ismi verilmesinde de "Nur-u Kur'an" diye tanımlanan Risale-i Nur adlı eserdir. Abdullah'ın söyleminin çoğu, ya doğrudan ya da dolaylı olarak bu eserden alınmıştır.

Minyeli Abdullah komünizme karşı durur ve komünizmi Müslümanlar için en birinci düşman görür. Hatta bu manada Amerika ile bile dost olmaya meyilli bir tavır takınır. Çeşitli araştırmalar için gittiği Amerika'da kapitalizme ait bir eleştiri getirmez. Aksine kapitalizmin ortaya koymuş olduğu çeşitli yapılardan övgüyle bahseder ve bu yapıların Mısır'da da yapılmasını arzu eder. Dinsiz bir yapı olarak gördüğü komünizmin ülke için asla çözüm olmayacağını ifade eden Abdullah, Amerika'nın dinlere dost olduğunu görerek memnun olur.

Romanda en merkezi kişi hiç şüphesiz romana ismini de veren Minyeli Abdullah'tır. Ancak Minyeli Abdullah'ın hanımı, çocukları, yakın arkadaşları da İslam davası uğrunda çalışan kişiler olarak anlatılır. Romanın sonuna doğru bu kişilerin hepsinin şehit olduğu görülür. İsrail'le savaşan Mısır ordusunun dağılıp kaçığı ancak Minyeli Abdullah gibi İslam davasını ölkü edinen kişilerin cesaretle savaştıkları ve bu uğurda şehit oldukları belirtilir. Bu noktada gerçek vatanseverlerin Müslömanlar olduğu özellikle vurgulanır.

İslamcı romanın ilk örneklerinden olan bu roman, roman tekniği, kurgu, üslup yönüyle zayıftır. Ancak yazarın ilk ve öncelikli amacı bu değildir. Onun amacı İslam derdini dertli olan diğer Müslömanlara anlatmak ve ideal bir Müslöman nasıl olur ve nasıl olmalıdır onu göstermektir. Bu manada Minyeli Abdullah ideal bir Müslöman karakter ve İslam davacısı bir tip olarak ortaya konulmuştur denilebilir.

Yazar(lar)ın Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Birinci Yazar %100

Etik Kurul Kararı: Etik Kurul Kararından muaftır.

Çatışma beyanı: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve teşekkür:

Kaynakça

- Akçay, A. S. (2012). *Bellekteki Huriler İslamcı Popölist Kültüre Eleştirel Bakış*. Okur Kitaplığı.
- Aydemir, F. (2023). İslami Türk Edebiyatı, Hidayet Romanı ve Ahmed Günbay Yıldız. *International Journal Of Turkish Literature Culture Education*, 12/1. <https://doi.org/10.7884/teke.5634>
- Ayverdi, İ. (2008). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İçinde *Dâvâ* (C. 1, s. 1143). Kubbealtı.
- Boynukara, H. (2002). Karakter ve Tip. *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 65/66, 67.
- Çayır, K. (2015). *Türkiye'de İslamcılık ve İslami Edebiyat Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslömanlıklara*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Demir, B. (2022). İslâmî Edebiyat Meselesi: 1960-2000 Yılları Arasında Süreli Yayınlarda Gelişen Bir Edebi Tartışmanın İzlerini Aramak. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), Article 3.
- Eagleton, T. (2014). *Edebiyat Kuramı Giriş*. Ayrıntı Yayınları.
- Elçi, H. İ. (2003). *Roman ve Mekân Türk Romanında Ev*. Arma Yayınları.
- İsmail, H. (2023). *Minyeli Abdullah*. Timaş Yayınları.
- Kaplan, M. (2001). *Tip Tahlilleri: Türk Edebiyatında Tipler*. Dergâh Yayınları.
- Kara, İ. (2011). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi I*. Dergâh Yayınları.
- Mardin, ř. (2012). *Din ve ideoloji*. İletişim Yayınları.
- Parlatır, İ. (2019). *Türk Romanında Tipler*. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., & Zülfikar, H. (1988). Türkçe Sözlük. İçinde *Dava Adamı* (C. 1, s. 1136).
- Sarıtaş, U. (2024). Bir İslamcılık Özeleştirisi Olarak Mızraksız İlmihal. *YAZIT Kültür Bilimleri Dergisi*, 4(1), Article 1.
- şengöl, M. B. (2010). Romanda Mekân Kavramı. *Journal of International Social Research*, 3(11), 528-538.
- şentürk, S. (2023). *Popöler Kültürün Bir Yansıması Olarak Hidayet Romanlarında Din Algısı: Hekimoğlu İsmail Örneği* [Thesis]. Marmara Üniversitesi.

Tekin, M. (2008). *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları)*. Ötüken Neşriyat.

Yardım, M. N. (2013). *Romancılar konuşuyor*. Çağrı Yayınları.

Yılmaz, D. (1996). *Roman Sanatı ve Toplum*. Ötüken Yayınları.

Lisans Bilgisi / Copyright	Bu çalışma, yazar(lar) tarafından üretilmiş olup, telif hakları yazar(lar)a aittir. Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır. This work is produced by the author(s) and the copyright belongs to the author(s). It is published under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license as open access.
----------------------------	---